

Θεραπευτικό Παιχνίδι & Παιγνιοθεραπεία

12ο Μάθημα

Καλούδη Σοφία Γεωργία

Η θεραπευτική χρήση των παραμυθιών

- Η συγκεκριμένη παρουσίαση αναφέρεται στα κύρια μοτίβα που χαρακτηρίζουν μία σειρά δημοφιλών παραδοσιακών παραμυθιών μέσα από τα οποία αναδύονται σύμφωνα με κάποια ψυχαναλυτική προσέγγιση **πρότυπα σχέσεων** και προβληματικές που συνδέονται με βασικές ορίζουσες της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού.
- Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν θεωρητικές αναφορές σε σχέση με τη διήγηση παραμυθιών ως ψυχοκοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο το οποίο επιτρέπει την επεξεργασία ασυνείδητων ζητημάτων και δυναμικών που συνδέονται με πλευρές της ζωής του παιδιού και τα οποία δεν επιλύονται με άλλο τρόπο στην καθημερινότητα.

Η θεραπευτική χρήση των παραμυθιών

- Στην παρουσίαση συγκεκριμένων περιπτώσεων παιδιών με δυσκολίες και προβλήματα καθώς και με ενδεικτικές αναφορές στη χρήση δομημένων ιστοριών παραμυθιών ως ψυχοεκπαιδευτικές τεχνικές στο πλαίσιο της κλινικής ψυχολογίας και της ειδικής αγωγής.
- Θα παρουσιαστούν παρακάτω η χρήση του παραμυθιού στο πλαίσιο του σχολικού συστήματος, σε συνδυασμό με άλλες βιωματικές ψυχοπαιδαγωγικές στρατηγικές με στόχο την προαγωγή της ένταξης παιδιών με ιδιαίτερες και σύνθετες δυσκολίες.
- Ένα από τα βασικά ερωτήματα που τίθενται από τους ψυχολόγους ερευνητές αναφορικά με τη λειτουργία των παραμυθιών ως ψυχοκοινωνικό πολιτισμικό αγαθό αφορά τη συμβολή τους στην ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο τα παραμύθια ενσωματώνουν και μεταφέρουν στοιχεία από την κοινωνικοπολιτισμική κληρονομιά των παιδιών αλλά και στοιχεία των αναπτυξιακών φάσεων τους.

- Επιπλέον ο τρόπος κατά τον οποίο αυτά τα στοιχεία μεταδίδονται και εξωτερικεύονται ή γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τα παιδιά έχει απασχολήσει κατά καιρούς διάφορους ερευνητές σε βαθμό που οι αφηγήσεις παραμυθιών αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ψυχοκοινωνικής κουλτούρας κάθε πολιτισμού και είναι δυνατόν να εφαρμοστεί και ως τεχνική παρεμβάσης σε διάφορες ομάδες παιδιών με ιδιαίτερες ψυχοκοινωνικές δυσκολίες.
- Παρακάτω θα δούμε επιγραμματικά τις προσεγγίσεις που συνήθως ακολουθούνται όσον αφορά τη μελέτη δομής του περιεχομένου και τη λειτουργία των παραμυθιών.
- Η αφηγηματική προσέγγιση με εστίαση στην ανάλυση της μορφολογίας και κυρίως στις λειτουργίες του κειμένου στον καθορισμό των ρόλων που αναλαμβάνουν οι ήρωες ήταν πολύτιμα αντικείμενα, πομπός δέκτης σύμμαχος, αντίμαχος και τα λοιπά.

Προσεγγίσεις στη μελέτη της δομής του παραμυθιού

- **1. Η αφηγηματική προσέγγιση** με εστίαση στην ανάλυση της μορφολογίας και κυρίως στις λειτουργίες του κειμένου, στον καθορισμό των ρόλων που αναλαμβάνουν οι ήρωες ή τα πολύτιμα αντικείμενα (πομπός, δέκτης, σύμμαχος, αντίμαχος κ.τ.λ).
- **2. Η Κοινωνιολογική ανθρωπολογική προσέγγιση**, με εστίαση στην ανάδειξη των πολιτισμικών στοιχείων και συμβολισμών των παραμυθιών και σε σχέση αυτών με τις κοινωνικοπολιτικές διεργασίες καθώς και την ανάλυση των ψυχολογικών παραμέτρων των ηρώων (συμβολισμών).
- **3. Η ψυχολογική προσέγγιση** με εστίασε στην ανάλυση του χαρακτήρα και στα πρότυπα συμπεριφοράς των ηρώων όπως αναδεικνύονται μέσα από τη δράση τους.

Προσεγγίσεις στη μελέτη της δομής του παραμυθιού

- **4. Η ψυχαναλυτική ψυχοδυναμικής προσέγγιση** με εστίαση στην ανάλυση των δυναμικών και των προτύπων σχέσεων μεταξύ των ηρώων και σε σχέση αυτόν με βασικά αναπτυξιακά υπαρξιακά ζητήματα της παιδικής ηλικίας.
- **5. η ψυχαναλυτική προσέγγιση** με εστίαση στο ρόλο του παραμυθιού ως σύμβολο ποιητικής διεργασίας στην ψυχική συγκρότηση του παιδιού.
- Οι ψυχολογικές προσεγγίσεις οι οποίες κινούνται στο επίπεδο της ερμηνείας στοιχείων των παραμυθιών και των μύθων ως συμβόλων, συνδέονται με παγκόσμια ανθρωπολογικά και ψυχικά αρχέτυπα τα οποία εδράζουν στο συλλογικό ασυνείδητο.
- Σε αυτά οφείλεται η γοητεία των παραμυθιών και των μύθων καθώς και η επιβίωσή τους στο σύγχρονο κόσμο (Jung, 1968).

Η ερμηνευτική προοπτική των παραμυθιών

- Η πλειονότητα των ψυχολογικών προσεγγίσεων, λειτουργεί σε ερμηνευτική προοπτική σύμφωνα με την οποία οι πράξεις και οι χαρακτήρες των ηρώων διερευνώνται με βάση ψυχολογικά κριτήρια που προκύπτουν από τη θεωρία και την κλινική πράξη.
- Στο πλαίσιο της **ψυχανάλυσης** υπάρχουν πολλές και διαφορετικές σχολές σκέψης, δίνοντας κάθε μία από αυτές έμφαση σε διαφορετικές πλευρές της ψυχικής ζωής και εξηγώντας με διαφορετικό τρόπο τις ψυχοπαθολογικές παρεκκλίσεις και δυσκολίες των παιδιών.
- Η ανάλυση των χαρακτήρων των ηρώων, μέσα από τις πράξεις και τη δράση τους, οι συμπεριφορές, οι σχέσεις έχει παράδοση στην ψυχανάλυση και γίνεται με βάση τη συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση που υιοθετεί ο ερευνητής. Είναι χαρακτηριστικές οι μελέτες για το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και τις παρεμφερείς ψυχικές δυναμικές στην τραγωδία οι οποίες βασίζονται στην κλασική φροϋδική προσέγγιση σε άλλες περιπτώσεις η έμφαση δίνεται στα πρότυπα αλληλεπίδρασης και σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των ηρώων.

Η ερμηνευτική προοπτική των παραμυθιών

- Η ανάλυση των χαρακτήρων των ηρώων μέσα από τις πράξεις, τη δράση τους, τη συμπεριφορά τους τις σχέσεις τους, έχει μεγάλη παράδοση στην ψυχανάλυση και γίνεται με βάση τη συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση που υιοθετεί ο ερευνητής.
- Είναι χαρακτηριστικές οι μελέτες για το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και τις παρεμφερείς ψυχικές δυναμικές στην τραγωδία οι οποίες βασίζονται στην κλασική φροϋδική προσέγγιση σε άλλες περιπτώσεις.
- Η έμφαση δίνεται στα πρότυπα αλληλεπίδρασης και σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των ηρώων.

Η ερμηνευτική προοπτική των παραμυθιών

- Επιπλέον πολλές μελέτες εστιάζονται στη σύνδεση χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του συγγραφέα με το έργο τους καθώς και στην ανάλυση συγκεκριμένων έργων τέχνης πίνακες, γλυπτά, λογοτεχνία, ως έκφραση μιας συγκεκριμένης ψυχοπαθολογικής καταστάσης.
- Σε άλλες περιπτώσεις η ανάλυση στοχεύει στην αποκωδικοποίηση των συμβολικών μηνυμάτων που μεταφέρει ο χαρακτήρας του ήρωα, οι πράξεις του και γενικότερα η ιστορία.
- Η ανάλυση των μύθων και η σύνδεση των θεματικών τους με βασικές προβληματικές της ανθρώπινης φύσης και της ψυχολογικής ανάπτυξης του παιδιού αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της ψυχαναλυτικής προσεγγίσης σε σχέση με τα έργα τέχνης και το ρόλο τους στην ανθρώπινη κοινωνία.

- Εκτός από τις κλασικές αναλύσεις της ήδοιπόδιας προβληματικής όπως αυτή διαγράφεται μέσα από τους αρχαίους ελληνικούς μύθους εστιάζονται στα ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά των ηρώων και στη σύνδεσή τους με την κλινική ψυχοπαθολογία, καταθλιπτική, ναρκισσιστική προσωπικότητα του “Προμηθέα” σύμφωνα με την (Ποταμιάνου).
- Η ψυχωτική προσωπικότητα της Ιούς σύμφωνα με τον Racamier ή του αυτισμού στα παραμύθια της “Ωραίας Κοιμωμένης” και της “Χιονάτης” καθώς και στην παθολογία των οικογενειακών σχέσεων που δημιουργούν εμπόδια στην ολοκλήρωση συγκεκριμένων αναπτυξιακών φάσεων, διαδικασία αποχωρισμού, εξατομίκευσης (Κουρκουτάς 1995).

- Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η επιλογή των θεματικών και η ερμηνεία τους στηρίζονται αποκλειστικά σε ένα υποκειμενικό σύστημα θέσεων το οποίο εμπνέεται από μία συγκεκριμένη θεωρία και την αντίστοιχη κλινική πράξη.
- Κατά συνέπεια δεν μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι υπάρχει αντικειμενικός τρόπος ανάλυσης.

Τα έργα τέχνης ως σημείο συνάντησης

- Τα έργα τέχνης, ο μύθος, το παραμύθι, το μυθιστόρημα, το θεατρικό και κινηματογραφικό έργο, αποτελούν σύμφωνα με την ψυχανάλυση το σημείο συνάντησης συμπύκνωσης των διαπροσωπικών ατομικών ψυχικών δυναμικών, που εκφράζονται και αναπαρίστανται μέσα από κοινωνικές διεργασίες ή πολιτισμικά προϊόντα όπως τα **έργα τέχνης** και τα **κοινωνικά δρώμενα**.

Το νόημα στα παραμύθια

- Τα παραμύθια προσπαθούν να δώσουν ένα νόημα σε εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις- αντιφάσεις.
- Στόχος να κατευνάσουν με τη θετική ολοκλήρωση των ιστοριών τους τα εσωτερικά άγχη και τις όποιες φοβίες.
- Οι αμφιβολίες που βιώνουν τα παιδιά στα διάφορα αναπτυξιακά στάδια εκτός της δράσης και της δραματοποίησης που τα έλκουν, το μεγαλείο και η χρησιμότητα των παραμυθιών συνίσταται στο γεγονός ότι αυτά αναγνωρίζουν και απαντούν σε βασικές αναπτυξιακές και υπαρξιακές διαπροσωπικές ανάγκες, καθώς και σε επιμέρους επιθυμίες, συναισθήματα και παρορμήσεις που απαγορεύονται να εκδηλώνονται στην καθημερινότητά.

Η ταύτιση του παιδιού με τους ήρωες των παραμυθιών

- Τα παραμύθια μάλιστα απαντούν σε όλα αυτά με έναν έμμεσο και όχι άμεσο τρόπο, με ένα τρόπο μεταμφιεσμένο και συμβολικό που ανταποκρίνεται στο γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο των παιδιών χωρίς να διαταράσσουν την αίσθηση της πραγματικότητας και τη σχέση με τους γονείς τους.
- Η **ταύτιση** του παιδιού με τους διαφορετικούς και πολυπληθείς ήρωες των παραμυθιών καθώς και τις περίπλοκες καταστάσεις που αυτοί ζουν θεωρείται ότι λειτουργεί **καθαρτικά** και **κατευναστικά** στο μέτρο που το παιδί αναγνωρίζει ότι οι ιστορίες δεν είναι αληθινές αλλά επιθυμεί και τις βιώνει ως πραγματικές. Το παιδί ανακαλύπτει στα παραμύθια όλα αυτά τα αρνητικά και “σκοτεινά” σημεία του εαυτού και της ζωής, τα οποία στην πραγματικότητα δεν γίνονται αποδεκτά και αναγκάζεται να τα **αποθει** στις συνδιαλλαγές του με τους άλλους.

Η ταύτιση των παιδιών με τους ήρωες

- Διότι ακριβώς τα παιδιά δεν ταυτίζονται όπως συχνά υποστηρίζεται μόνο με τους θετικούς ήρωες αλλά έχουν ανάγκη και τα αρνητικά πρότυπα που ξεφεύγουν από τους νόμους και τους ηθικούς περιορισμούς της πραγματικότητας των γονέων.
- Μέσα από αυτή την ταύτισιακή διεργασία αυτοδύναμη με τους αρνητικούς ήρωες τα παιδιά καταφέρουν να “μεταβολίσουν” ως ένα βαθμό τις αρνητικές τους φαντασιώσεις, εφόσον η αφήγηση γίνεται σε κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και δεκτικότητας ή χρησιμότητας και ο πλούτος των παραμυθιών και γενικά των μαγικών ιστοριών έγκειται σε αυτό το σημείο, επειδή χαρακτηρίζονται από μία μαγική υπερρεαλιστική δομή.

.....Η ερμηνεία των παιδιών στα παραμύθια

- Επιτρέπουν στα παιδιά να βιώνουν φαντασιακά αυτό που τα ίδια επιθυμούν, ερμηνεύοντας τα δρώμενα με το δικό τους τρόπο και με βάση τις δικές τους φανταστικές ή πραγματικές ανάγκες και επιθυμίες, χωρίς να υφίστανται τις συνέπειες της πραγματικότητας.
- Ωστόσο τα παραμύθια δεν αναφέρονται άμεσα στα πραγματικά βιώματα και στα πραγματικά πρόσωπα της ζωής.

Οι ήρωες των παραμυθιών

- Οι ήρωες είναι συχνά ζώα ή εξωπραγματικά όντα για αυτό και γίνονται περισσότερο αποδεκτά από τα παιδιά, δεν προσκρούουν στους αμυντικούς τους μηχανισμούς και κατά αυτό τον τρόπο επιτρέπουν σε όλες αυτές τις διεργασίες που αναφέρθηκαν.
- Τα παραμύθια λειτουργούν σε ένα ενδιάμεσο χώρο μεταξύ φανταστικού και πραγματικού εφόσον οι ιστορίες εκφράζονται μέσα από τη γλώσσα στο επίπεδο των μεταφορών και των συμβολικών αναπαραστάσεων και όχι στο επίπεδο της πραγματικής δράσης.
- Τα παραμύθια επιτρέπουν στα παιδιά να κινούνται σε ένα μαγικό κόσμο που δεν γνωρίζει περιορισμούς και όπου τα ίδια είναι πρωταγωνιστές.

Τα παιδιά ως “πρωταγωνιστές”

- Τα ίδια είναι **πρωταγωνιστές** γεγονός το οποίο ικανοποιεί τις ναρκισσιστικές πλευρές του εαυτού τους. Το στοιχείο αυτό άλλωστε είναι που τα γοητεύει και τα έλκει σε αυτές τις ιστορίες.
- Με αυτό τον τρόπο παραβιάζουν το όριο και τους περιορισμούς που έχει αρχίσει να τους επιβάλλει η πραγματικότητα των ενηλίκων. Αυτό το στοιχείο έλκει και πολλούς ενηλίκους στην αποκαλούμενη λογοτεχνία επιστημονικής φαντασίας.
- Η δομή όμως των παραμυθιών και τα διάφορα στοιχεία της ιστορίας έχουν μία υπόγεια συνοχή και η λογική δεν είναι απλά κατασκευάσματα φαντασίας καθώς δεν απευθύνονται αποκλειστικά στις μαγικές και ναρκισσιστικές επιθυμίες των παιδιών.
- Δε στοχεύουν εν ολίγοις μόνο στην ουσιαστική ενίσχυση και έξαψη της παιδικής φαντασίας, αλλά κυρίως στη διαπραγμάτευση συγκεκριμένων πλευρών της παιδικής πραγματικότητας.

Ο μιμητικός χαρακτήρας

- Ο μιμητικός χαρακτήρας των παραμυθιών, ο οποίος στο παρελθόν συνδεόταν με την προφορική παράδοση, μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει και σήμερα σε ατομικό επίπεδο, εφόσον μέσα από τη συστηματική διήγηση παραμυθιών τα παιδιά λαμβάνουν μηνύματα, πληροφορίες και γνώσεις για τη ζωή, μέσω της διήγησης ιστοριών και την προσωπική επαφή της δυαδικής σχέσης αφηγητή- ακροατή. Στη σύγχρονη οικογένεια, έχει αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από την τηλεόραση και την οπτική εικονική πραγματικότητα.

- Παρά το γεγονός ότι πολλά παραμύθια έχουν ένα **οικολογικό χαρακτήρα** και παρά την κάθαρση που υπέστησαν κατά καιρούς από αρνητικά στοιχεία και βρώμικες λεπτομέρειες, τα λαϊκά παραμύθια στην πλειονότητά τους θεωρούνται ότι εκφράζουν περισσότερο, τις **σκοτεινές πλευρές** και τις **εμπειρίες, βιώματα** της ψυχικής ζωής και της ανθρώπινης εμπειρίας.
- Συνήθως εξοστρακίζονται από τον προφορικό λόγο εξαιτίας ειδικών θρησκευτικών επιταγών και μιας κανονιστικής λογικής ελέγχου των “**άλογων**” ενορμήσεων και φαντασιώσεων στο μέτρο που θεωρούνται επικίνδυνα για την κοινωνική συνοχή.

Παράδειγμα

Στα παραμύθια, η ένταξη του **καλού** και του **κακού** γίνεται με ένα δημιουργικό τρόπο χωρίς να καταλύεται η κακή πλευρά του εαυτού.

Ο αποκλεισμός θεωρείται ότι οδηγεί σε νευρολογικές εκδηλώσεις.

Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη περίπτωση ενός μικρού αγοριού που έπαθε ξαφνικά **αλαλία** όταν η μητέρα του του έβαλε φάρμακο στο στόμα για να “**ξεπλύνει**” τις κακές λέξεις.

Το ίδιο, δήλωσε στο θεραπευτή του την αιτία της σιωπής του. “ *Η μαμά, μου ξέπλυνε το στόμα μου από τις κακές λέξεις μαζί με αυτές όμως ξέπλυνε και τις καλές λέξεις και τώρα δεν μπορώ να μιλήσω*”.

Δείχνοντας σαφέστατα την ενότητα του καλού και του κακού του εαυτού. Το ίδιο συμβαίνει με τους νευρωτικούς εφήβους που πλένουν και ξαναπλένουν τα χέρια τους από τις ενοχές που νιώθουν απέναντι στις βρώμικες σκέψεις και επιθυμίες τους και πού πρέπει να τις εξορκίσουν από ένα σώμα που δεν έχει δικαίωμα να βιώνει τις αναδυόμενες εφηβικές ορμές (Κουρκούτας 2001).

Η εμπλοκή των γονέων στα παραμύθια

- Η σταθερή διάθεση των γονέων για συναισθηματική επικοινωνία και επαφή με τα παιδιά τους, η συστηματική διήγηση ιστοριών και παραμυθιών με τον πλούτο των καταστάσεων των ηρώων αλλά και την εμπλοκή των γονέων με συμπληρωματικά σχόλια, μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων νοητικών δεξιοτήτων (Dalto,1981).

Η γλώσσα ως εσωτερικός ψυχικός σύνδεσμος

- Σε επίπεδο διήγησης, τα παραμύθια μπορούν να μεσολαβούν και να πραγματώνουν τη σχέση και την **επικοινωνία** μεταξύ γονέων και παιδιών. Κατά συνέπεια τα παραμύθια εντάσσονται στο σύστημα των συμβολικών συνδιαλλαγών του ανθρώπου, του οποίου βασική έκφραση και στοιχείο είναι η γλώσσα.
- Η **γλώσσα** δομεί ουσιαστικά τον εσωτερικό ψυχικό κόσμο και μέσα από την ανάπτυξη του γνωστικού συστήματος καθίσταται εφικτή η επεξεργασία των συναισθημάτων και των εξωτερικών εμπειριών.

Η βοήθεια του παραμυθιού στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού...

- Η ικανότητα επικοινωνίας και αναγνώρισης των αναγκών και επιθυμιών του παιδιού φαίνεται να αποτελεί βασική προϋπόθεση της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του, της ικανότητας αυτοπροσδιορισμού και της ικανότητας του παιδιού να ελέγχει και να εκφράζει τα συναισθήματά του μέσα από ιστορίες ή απλά λόγια που ακούει το παιδί κάθε βράδυ πριν κοιμηθεί για να κατευνάσει τα άγχη του και να αντιμετωπίσει τον αποχωρισμό από τη μητέρα του.
- Συνιστούν τις πρώτες προσπάθειες των γονέων ώστε το νήπιο να αρχίσει να δημιουργεί μέσα του ένα εσωτερικό ψυχικό πλαίσιο, ένα ατομικό σύστημα το οποίο θα ρυθμίζει τα συναισθήματά του.
- Ωστόσο η ικανότητα σκέψης δεν είναι φυσιολογικά αναπτυγμένη για αυτό και το παιδί έχει ανάγκη την εξωτερική υποστήριξη του γονέα η οποία έχει αναδειχθεί ότι λειτουργεί κατευναστικά και σε νευροφυσιολογικό επίπεδο.

Το “μεταβατικό” αντικείμενο ως κατευναστικό μέσο

- Αναπόφευκτα στην παρούσα αναπτυξιακή φάση, χρησιμοποιούνται και τα εξωτερικά **υποκατάστατα** (ένα αρκουδάκι, ένα μαξιλαράκι ή ένα μαλακό αντικείμενο) που υποκαθιστούν το ρόλο της μητέρας κατά την απουσία της και ολοκληρώνουν την κατευναστική λειτουργία στην περίοδο αυτή των πρώτων ενσυνείδητων γλωσσικών μηνυμάτων που επικοινωνούν οι γονείς στα παιδιά τους για να τα ηρεμήσουν.
- Τοποθετείται η απαρχή της οικοδόμησης του συμβολικού εσωτερικού συστήματος και των αναπαραστάσεων, που συνιστούν αναπόσπαστο στοιχείο της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας του ενήλικου.

- Με τα αντικείμενα και τις πρώτες λέξεις, προτάσεις, ακολουθούν οι ολοκληρωμένες επικοινωνιακές συζητήσεις με το παιδί, καθώς και η διήγηση ιστοριών που θεωρείται ότι ικανοποιούν μία σειρά από διαφορετικές ψυχικές ανάγκες τους.
- Συνήθως τα παραμύθια που διηγούμαστε στο παιδί αναφέρονται σε κοινωνικές και συναισθηματικές εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, με στόχο να αναπαραστήσουν -εκφράσουν άρρητα και βαθύτερα αρνητικά και θετικά συναισθήματα, εμπειρίες ή παιδικές επιθυμίες.
- Κοινωνικά κατασκευασμένες ιστορίες, θεωρείται όπως γίνονται σε όλους τους πολιτισμούς, με την προφορική παράδοση, ενισχύουν το παιδί να δομήσει την ψυχοσυναισθηματική του εμπειρία και συγχρόνως την εσωτερική και εξωτερική του ταυτότητα.

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΩΣ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ

- Η χρήση των παραμυθιών ως ψυχοπαιδαγωγική και ψυχοθεραπευτική τεχνική παρά το γεγονός ότι δεν είναι ευρύτερα διαδεδομένη άρχισε να εφαρμόζεται ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Η τεχνική αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο στο πλαίσιο του σχολείου και της οικογένειας για παιδιά με σοβαρές συναισθηματικές και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ή ειδικές ανάγκες.

Η εν λόγω τεχνική, μπορεί να αποτελέσει μέρος ενός ευρύτερου φάσματος στρατηγικών, οι οποίες εφαρμόζονται από διάφορους ψυχοθεραπευτές και ψυχοπαιδαγωγούς για αυτές τις ομάδες παιδιών και ενδεχομένως, έχει κυρίαρχο ή συμπληρωματικό χαρακτήρα.

Αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την προβληματική του παιδιού και το βαθμό ανταπόκρισης του.

Ο Θεραπευτής ...

- Η θεωρητική κατάρτιση του ψυχοθεραπευτή και οι στρατηγικές παρέμβασης που αυτός επιλέγει να χρησιμοποιήσει στη συγκεκριμένη τεχνική μπορεί να εφαρμοστεί είτε με την **ενεργητική συμβολή** του παιδιού στη δημιουργία κατασκευή ενός παραμυθιού με σκοπό την ψυχική του κινητικότητα όπως παραδείγματος χάρη όταν πρόκειται για παθητικά ή φοβισμένα παιδιά είτε με τη διήγηση ιστοριών από μέρους του θεραπευτή σε ομαδικό ή ατομικό επίπεδο.
- Η ανταπόκριση του παιδιού, τα σχόλια, οι αντιδράσεις, οι παρατηρήσεις του πάνω στο παραμύθι θα χρησιμοποιηθούν από το θεραπευτή ως υλικό για περαιτέρω επεξεργασία και παρέμβαση.

....τρόπος παρέμβασης

- Σε πολλές περιπτώσεις ζητείται από το παιδί να δημιουργήσει μία ιστορία με βάση ένα προϋπάρχον στοιχειώδες υλικό, κάποιες οδηγίες παραδείγματος χάρη “πες μας την ιστορία του μοναχικού γάτου” το προϋπάρχον υλικό μπορεί να αντλείται από ένα ήδη γνωστό και δημοφιλές παραμύθι και σε αυτή την περίπτωση ζητείται από το παιδί να δώσει τη δική του **παραλλαγή**. Ο στόχος σε όλες τις περιπτώσεις είναι η ανάδειξη μέσα από το αυτοσχεδιαστικό λόγο του παιδιού, των βασικών συναισθηματικών συγκρούσεων και της προσωπικής του ιστορίας. Συχνά ο ειδικός έχει συλλέξει πολλά στοιχεία για το ιστορικό του παιδιού, από τους γονείς.

παρέμβαση.....

- Ωστόσο θεωρείται σημαντικό να βοηθήσει το παιδί να αρθρώσει τη δική του εκδοχή, έστω και σε συμβολική γλώσσα. Η βασική θεωρητική λογική που κυριαρχεί πίσω από τις συγκεκριμένες τεχνικές είναι ότι το παιδί που βιώνει έντονες δυσκολίες ή προβλήματα, θα μεταφέρει μέσα από το υλικό που θα επιλέξει να χρησιμοποιήσει και τις παραλλαγές των παραμυθιών, να δώσει στοιχεία της προσωπικής του προβληματικής, άλλοτε αναγνωρίσιμα και άλλοτε λιγότερο εμφανή.
- Στον κάθε ψυχοθεραπευτή απομένει ο τρόπος με τον οποίο θα ερμηνεύσει και θα διαχειριστεί αυτό το υλικό καθώς και πώς θα το εντάξει στο **θεραπευτικό πρόγραμμα.**

Η δυαδική σχέση

- Μέσα από αυτή τη σχέση με ένα άλλο πρόσωπο και τις διακυμάνσεις της, το παιδί θεωρητικά ξαναβρίσκει τη δυνατότητα να έρχεται σε επαφή με τους ανθρώπους χωρίς να τους φοβάται ή να του δημιουργεί προβλήματα εφόσον μαθαίνει να εκφράζεται μέσα από το λόγο πλέον και όχι μέσα από την πράξη (Κουρκούτας 2007).
- Ανάλογα με την περίπτωση συχνά απαραίτητη είναι η χρήση σε ψυχοπαιδαγωγικό επίπεδο και άλλων συμπληρωματικών εναλλακτικών τεχνικών για να αποκτήσει το παιδί με προβλήματα, (διανοητικά, συναισθηματικά, ιατρικά, συμπεριφορικά), τη δυνατότητα να συμβολοποιεί τον εσωτερικό κόσμο και να λειτουργεί με τρόπους επικοινωνητικούς(Κουρκούτας 2007).

Ο Θεραπευτής

- Από την πλευρά των θεραπευτών στις περιπτώσεις διηγήσης των παραμυθιών καταγράφονται οι αντιδράσεις του παιδιού και εφόσον το παιδί ανταποκρίνεται θετικά ο θεραπευτής του ζητάει να μιλήσει για τις εντυπώσεις του και στην πορεία για τα συναισθήματα που του προκάλεσε η ιστορία. Σταδιακά και εφόσον έχει εγκατασταθεί ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης και ασφάλειας και η σχέση με το παιδί είναι θετική.
- Ο θεραπευτής μπορεί να κάνει συνδέσεις και αναφορές σε πραγματικά περιστατικά ή βιώματα της προσωπικής ζωής του παιδιού. Κύριος στόχος του είναι να λεκτικοποιήσει και να ενισχύσει το παιδί, ώστε να αναγνωρίσει συναισθήματα τα οποία παραμένουν ανέγγιχτα και βαθιά απωθημένα προκαλώντας του εσωτερικές εντάσεις.
- Πιο συγκεκριμένα η χρήση **ιστοριών** στις ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις σε παιδιά που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες εξαιτίας σωματικής ή ψυχικής κακοποίησης στο οικογενειακό περιβάλλον, εστιάζει κυρίως στο να τα βοηθήσει να αποκτήσουν ένα “εσωτερικό λόγο”, ένα “εσωτερικό σύστημα” αναπαραστάσεων του “**εαυτού**” και του “**άλλου**”, το οποίο είναι διαφορετικό από αυτό που έχουν οικοδομήσει στο τοξικό ή παθολογικό οικογενειακό τους περιβάλλον.

- Τα παιδιά αυτά συνήθως, προέρχονται από περιβάλλοντα που όχι μόνο δεν τους έχει επιτραπεί να οικοδομήσουν θετικά βιώματα και να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων, αλλά “κουβαλούν” μέσα τους και πολλές φοβίες, άγχη ή άλλα ανασταλτικά και επώδυνα συναισθήματα, (ενοχές επιθετικότητα κ.α).
- Ο ψυχοθεραπευτής, θα μπορέσει έμμεσα ή άμεσα στη συνέχεια να τα συγκρίνει με τα συγκεκριμένα τραυματικά επεισόδια και τις συγκρούσεις που ζει το παιδί στην πραγματικότητα.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη περίπτωση του Πέτρου ενός αγοριού 5,5 ετών που παρουσιάζει φοβία με έντονες συγκρούσεις στο σπίτι, καθώς παρουσίαζε αποδιοργανωτικές τάσεις, επιθετικές συμπεριφορές καθώς και τάσεις εσωστρέφειας και απομόνωσης.
- Το οικογενειακό ιστορικό ανέφερε τον πατέρα ο οποίος είχε έντονες και διαρκείς συγκρούσεις με τη μητέρα πάνω στην οποία χειροδικούσε στα νεύρα του καθώς και στον Πέτρο, με αποτέλεσμα το αγόρι να βιώνει συνεχώς τραυματικές εμπειρίες και να αναπαράγει παρόμοια πρότυπα συμπεριφοράς.
- Στο νηπιαγωγείο παρουσίαζε σωρεία προβλημάτων και κυρίως αδυναμία ελέγχου των παρορμήσεων. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι οι τεχνικές διήγησης ιστοριών δεν χρησιμοποιούνται συστηματικά από όλους τους ψυχοθεραπευτές παιδιών και ότι όλα τα παιδιά δεν ανταποκρίνονται με τον ίδιο τρόπο στη συγκεκριμένη τεχνική.

Τεχνικές

- Οι συγκεκριμένες τεχνικές που θεωρούνται παραπλήσιες είναι οι τεχνικές του **ψυχοδράματος** και του **θεατρικού παιχνιδιού** που έχουν εξελιχθεί περισσότερο και χρησιμοποιούνται ευρύτερα στην ψυχοθεραπεία παιδιών με σοβαρά ηπιότερα ψυχικά προβλήματα και προβλήματα προσαρμογής.
- Στο παιδί ζητείται να εκφραστεί πέρα από τις λεκτικές οδούς και να σύμβολοποιήσει τις εσωτερικές του καταστάσεις είτε με την κίνηση και το σώμα, είτε με το να υποδύεται ένα ρολό, είτε μέσα από ζωγραφιές.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ.....

- Σε κάθε περίπτωση αυτό που ζητείται από το παιδί είναι να αρχίσει να επεξεργάζεται με ένα διαφορετικό τρόπο τα εσωτερικά του βιώματα με στόχο ουσιαστικά το μεταβολισμό των αρνητικών εμπειριών και των εσωτερικών αναπαραστάσεων. Έχει αποδειχτεί ότι παιδιά που βιώνουν βία στην οικογένεια ερμηνεύουν τις ουδέτερες συμπεριφορές των άλλων ως απειλητικές, ή εχθρικές ακριβώς επειδή έχουν σχηματίσει αυτού του είδους τις αναπαραστάσεις στο μυαλό τους, μέσα από τα βιώματά τους.

Οι αλλαγές στο σύστημα αναπαραστάσεων του “εαυτού” του “άλλου” και των σχέσεων μεταξύ τους, γίνονται σταδιακά και εφόσον έχει κατακτηθεί ένα πλαίσιο ασφάλειας και εμπιστοσύνης με τον θεραπευτή (Gerald,&Gerald,2004,).

Οι Μύθοι !!

- Η αφήγηση μιας ιστορίας μας ανοίγει το δρόμο προς την ωριμότητα και την ανακάλυψη όλων των πλευρών του εαυτού μας. Ο μύθος βασιζόμενος όχι ορθολογικά αλλά με συμβολικά στοιχεία, συνδέει το πραγματικό με το φανταστικό, το παράδοξο με το επιθυμητό, διευκολύνοντας το άτομο να σχηματίσει αντίληψη για τις καταστάσεις στις οποίες βρίσκεται. Έτσι, ανακαλύπτουν τρόπους καλύτερων χειρισμών ή φαντασία ή ονειροπόληση και η ταύτιση με τους ήρωες συντελούν στην αναζήτηση και στη δημιουργία της προσωπικής τους ταυτότητας και στη διερεύνηση των ιδιαίτερων κλίσεων, ιδιαιτέρως των νεότερων ανθρώπων σε ένα κόσμο που δεν υπάρχει νόημα.

Ο μύθος και οι αξίες της ζωής

- Ο **μύθος** είναι ένας τρόπος για να υπάρξει νόημα στη ζωή των ατόμων. Οι μύθοι είναι μοντέλα αφήγησης, που δίνουν νόημα στην ύπαρξή μας και θεμελιώνουν τις αξίες μας και τα ιδανικά μας, συνθέτουν τις αντινομίες της ζωής, το συνειδητό με το ασυνείδητο το παρελθόν, με το παρόν, το ατομικό με το κοινωνικό.
- Οι μύθοι “κουβαλούν” τις αξίες της κοινωνίας και μέσα από αυτούς το άτομο διαμορφώνει την προσωπική του ταυτότητα. Με τους μύθους οι άνθρωποι μπορούν να ανταπεξέλθουν στα αναπάντητα ερωτήματα για το μυστήριο της ζωής.
- Ο μύθος αν και αποτελεί **αφηγηματικό είδος** διαφέρει, καθώς αυτός αποτελεί τρόπο έκφρασης των ασυνείδητων επιθυμιών και αντίλογος σε ότι δρα περιστασιακά για τον άνθρωπο, το χρόνο, το γήρας, τον πόνο, το θάνατό, το άγνωστο, το ανεξήγητο(Feder,1971).

Μελέτες για νόημα των μύθων

- Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες το 1/3 των ανθρώπων που συμβουλεύονται ένα ψυχοθεραπευτή, το κάνουν αναζητώντας κάποιο νόημα στη ζωή τους. Για να βρεθεί όμως ένα νόημα, είναι αναγκαίο να διακρίνει κάποιος τη διαφορά ανάμεσα στο στόχο και την πορεία, το σκοπό και το νόημα.
- Ο B. Franke, ο πατέρας της λογοθεραπείας ήταν ο πρώτος που έστρεψε την προσοχή των ψυχοθεραπευτών στη σημασία που έχει η αναζήτηση και η εξεύρεση νοήματος στη ζωή των ανθρώπων, πάντα και κάτω από οποιαδήποτε συνθήκη. Οποιαδήποτε συνθήκη ή περιστάσεις μπορεί κανείς να βρει ένα νόημα ζωής αν και το δίχως άλλο, αυτό γίνεται πολύ πιο εύκολα στη σημερινή άνετη ζωή μας παρά στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

- Όπως και να χει, θα πρέπει πάντοτε να ξεκινάμε από τη **διάκριση εννοιών** όπως **στόχος** και **πορεία** καθώς και τις διαφορές τους. Ο στόχος παραπέμπει σε ένα “λιμάνι” για το οποίο έχουμε βάλει πλώρη και τα αναγκαία για την πλεύση εργαλεία όπως (π. χ. το ναυτικό χάρτη μας) τα παρέχει η εμπειρία μας. Όσο πλησιάζουμε προς το στόχο, τόσο επιθυμούμε τα κίνητρα για να συνεχίσουμε μπροστά. Όμως προτού “χαράξουμε πορεία” πρέπει να έχουμε βρει ένα λόγο ύπαρξης στη ζωή, συμβαίνει όπως και στο παραμύθι.

- Οι απαντήσεις εμφανίζονται από τη στιγμή που παίρνουμε τους “δρόμους” συναντώντας όσους πάνε προς την ίδια κατεύθυνση με “εμάς” και όπως και “εμείς” βρήκαμε κάποτε το κουράγιο να αφήσουμε πίσω μας ότι είχε “πεθάνει” μόνο σε αυτό το δρόμο θα μπορέσουμε να βρούμε την αγάπη και να συνυπάρξουμε μέσα στο χρόνο και το χώρο με τους **“συνοδοιπόρους”** μας.

Μελέτη απο το σύγγραμμα

- Πουρκός, Μ.(2009). *“Τέχνη Παιχνίδι, Αφήγηση”*.Αθήνα:Τόπος

Καλή Ξεκούραση !!!

προτελευταίο μάθημα!!!!!!